

HET HUIS VAN DE VIER WINDEN

Elif Shafak

Het huis van
de vier winden

Uit het Engels vertaald door
Frouke Arns en Manon Smits

Wereldbibliotheek

Frouke Arns ontving voor deze vertaling een mentoraat van
het Expertisecentrum Literair Vertalen

Manon Smits ontving voor deze vertaling een werkbeurs
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Dit boek is eerder verschenen bij Uitgeverij De Geus, onder dezelfde titel

Oorspronkelijke titel *Honour*, verschenen bij Viking, Londen

© 2012 Elif Shafak

© 2013, 2025 Nederlandse vertaling Frouke Arns en Manon Smits /

Wereldbibliotheek

Het fragment op pagina 7 is afkomstig uit *Jongensjaren, scènes uit de provincie*
van J.M. Coetzee (Amsterdam: Ambo 2002), vertaling Peter Bergsma

Alle rechten voorbehouden.

*All rights are reserved, including those for text and data mining,
AI training and similar technologies.*

Omslagontwerp Studio Vonk & De Boer

Foto auteur © Ferhat Elik

NUR 302

ISBN 9789028454125

ISBN 9789028454132 (e-book)

ISBN 9789028454149 (audiobook)

www.wereldbibliotheek.nl

Wereldbibliotheek maakt deel uit van Park Uitgevers

Toen ik zeven jaar was, woonden we in een groen huis. Een van onze buren, een getalenteerde kleermaker, sloeg geregeld zijn vrouw. 's Avonds luisterden we naar het geschreeuw, het gehuil, het gevloek. 's Ochtends gingen we weer gewoon door met ons leven. Alle mensen in de buurt deden alsof ze niets hadden gehoord, niets hadden gezien.

Deze roman is opgedragen aan hen die horen, hen die zien.

Zolang hij zich kan herinneren, heeft hij het gevoel gehad dat hij de prins van het huis was, en zijn moeder zijn weifelende steun en toeverlaat en bezorgde beschermster.

– J.M. COETZEE, *Jongensjaren, scènes uit de provincie*

Esma

Londen, 12 september 1992

Mijn moeder is twee keer gestorven. Ik heb mezelf beloofd dat ik haar geschiedenis niet aan de vergetelheid zou prijsgeven, maar ik had nooit de tijd of de zin of de moed om erover te schrijven. Dat wil zeggen, tot voor kort. Ik denk niet dat ik ooit een echte schrijfster zal worden, en daar heb ik nu ook wel vrede mee. Ik heb een leeftijd bereikt waarop ik mijn beperkingen en mislukkingen beter kan accepteren. Maar ik moest het verhaal vertellen, al was het maar aan één iemand. Ik moest het naar een of andere uithoek van het universum sturen, waar het vrij kon rondzweven, weg van ons. Die vrijheid was ik aan mama verplicht. En ik moest het dit jaar af hebben. Voordat hij uit de gevangenis zou komen.

Over een paar uur zal ik de *sesamhalva* van het fornuis halen, hem laten afkoelen op het aanrecht en mijn man een kus geven, waarbij ik doe alsof ik de bezorgde blik in zijn ogen niet zie. Dan ga ik de deur uit met mijn tweelingdochters – zeven jaar oud, vier minuten na elkaar geboren – en breng hen naar een verjaardagsfeestje. Onderweg zullen ze ruziemaken, en ik zal ze voor deze ene keer geen uitbrander geven. Ze zullen zich afvragen of er een clown op het feestje zal zijn, of nog beter, een goochelaar.

‘Net als Harry Houdini,’ zal ik zeggen.

‘Harry wie?’

‘Hoe-dienie zei ze, Dombo!’

‘Wie is dat, mammie?’

Dat zal pijn doen. Een scheut als een bijensteek. Aan de oppervlakte stelt het niet veel voor, maar vanbinnen brandt het steeds erger. Ik zal – als zo vaak – beseffen dat ze niets weten over hun familiegeschiedenis omdat ik hun zo weinig verteld heb.

Ooit, wanneer ze er klaar voor zijn. Wanneer ik er klaar voor ben.

Als ik de meisjes heb afgezet, maak ik nog een praatje met de andere moeders die zijn komen opdraven. Ik zal de gastvrouw eraan herinneren dat een van mijn dochters een notenallergie heeft, maar aangezien ze zo moeilijk uit elkaar te houden zijn is het beter om op alle twee te letten en te zorgen dat ze geen van beiden iets eten waar noten in kunnen zitten, dus ook geen verjaardagstaart. Dat is een beetje oneerlijk ten opzichte van mijn andere dochter, maar dat heb je nu eenmaal soms tussen broers en zussen, die oneerlijkheid, bedoel ik.

Dan stap ik weer in mijn auto, een rode Austin Montego die mijn man en ik allebei gebruiken. De reis van Londen naar Shrewsbury duurt drieënhalf uur. Misschien moet ik vlak voor Birmingham even een pitstop maken. Ik zal de radio aan houden – de muziek zal helpen de spoken te verdrijven.

Ik heb er heel wat keren over gedacht hem te vermoorden. Ik heb gedetailleerde plannen gemaakt die draaiden om geweren, vergif, of beter nog, een stiletto – een soort poëtische gerechtigheid. Ik heb ook overwogen om hem te vergeven, volledig en oprecht. Uiteindelijk is het me geen van beide gelukt.

Als ik in Shrewsbury aankom, zal ik de auto voor het treinstation parkeren en dan de vijf minuten lopen naar het grauwe gevangenisgebouw. Leunend tegen een muurtje of ijsberend over straat zal ik tegenover de hoofdingang wachten tot hij naar buiten komt. Ik weet niet hoelang dat zal duren. En ik weet ook niet hoe hij zal reageren als hij me ziet. Ik ben al ruim een jaar niet meer bij hem op bezoek geweest. Eerst ging ik regelmatig, maar toen de dag van zijn vrijlating dichterbij kwam ben ik er gewoon mee gestopt.

Op een gegeven moment zal de massieve deur van binnenuit openzwaaien en zal hij naar buiten komen wandelen. Hij zal omhoogturen naar de bewolkte hemel, niet gewend aan dat weidse uitspannel boven zijn hoofd na veertien jaar opsluiting. Ik stel me hem voor als een wezen van de duisternis, knipperend tegen het daglicht. Intussen zal ik op mijn plek blijven staan, waar ik tel tot tien of tot honderd of tot drieduizend. We zullen elkaar niet omhelzen. We zullen elkaar geen

hand geven. Een wederzijds knikje en een karige begroeting, met dunne, verstikte stem. Als we bij het station komen, springt hij in de auto. Ik zal verbaasd constateren hoe atletisch hij is. Hij is tenslotte nog steeds een jongeman.

Als hij een sigaret wil roken, zal ik geen bezwaar maken, ook al vind ik het vreselijk stinken en sta ik niet toe dat mijn man in de auto of in huis rookt. We rijden door het Engelse platteland, langs stille weiden en open velden. Hij zal naar mijn dochters informeren. Ik zal hem vertellen dat het goed met hen gaat, dat ze groeien als kool. Hij zal glimlachen, al heeft hij geen flauw idee wat het ouderschap inhoudt. Ik zal, op mijn beurt, niets aan hem vragen.

Ik zal een cassettebandje bij me hebben om af te spelen. De grootste hits van ABBA – alle liedjes die mijn moeder altijd neuriede tijdens het koken of poetsen of naaien. ‘Take a Chance on Me’, ‘Mamma Mia’, ‘Dancing Queen’, ‘The Name of the Game’... want ze zal meekijken, daar ben ik van overtuigd. Moeders gaan niet naar de hemel als ze doodgaan. Ze krijgen speciale toestemming van God om nog wat langer te blijven en over hun kinderen te waken, ongeacht wat er tussen hen is voorgevallen tijdens hun korte sterfelijke leven.

Terug in Londen, als we op Barnsbury Square aankomen, zal ik een parkeerplaats zoeken, in mezelf mopperend. Het zal beginnen te regenen – piepkleine kristallen druppels. Eindelijk zullen we een plekje vinden waar ik de auto na talloze manoeuvres in weet te persen. Ik kan mezelf wel wijsmaken dat ik een goede chauffeur ben, tot het op inparkeren aankomt. Ik vraag me af of hij me zal gaan uitmaken voor zo’n typische vrouw achter het stuur. Vroeger zou hij dat zeker gedaan hebben.

We zullen samen naar het huis lopen, de straat rustig en helverlicht achter ons en voor ons. Heel even zullen we onze omgeving vergelijken met ons oude huis in Hackney, het huis aan Lavender Grove, ons verwonderend over hoe anders alles nu lijkt, en hoe de tijd verder is gegaan, ook al konden wij dat zelf niet.

Eenmaal binnen zullen we onze schoenen uittrekken en pantoffels aandoen – klassiek antraciet voor hem, een paar van mijn man, en voor mij bordeauxrode instappers met pompons. Zijn gezicht zal wit wegtrekken als hij die ziet. Om hem gerust te stellen zal ik hem vertellen dat het een cadeau van mijn dochters was. Hij zal opgelucht adem-

halen, omdat hij beseft dat het niet die van haar zijn. De gelijkenis berust puur op toeval.

Vanuit de deuropening zal hij toekijken terwijl ik theezet, die ik hem serveer zonder melk en met veel suiker, tenminste, als zijn gewoonten niet zijn veranderd in de gevangenis. Dan pak ik de sesamhalva. We gaan samen bij het raam zitten, met porseleinen kopjes en bordjes in de hand, als deftige vreemden, kijkend hoe het regent op de viooltjes in mijn achtertuin. Hij zal me complimenteren met mijn kookkunsten, zeggen hoezeer hij de sesamhalva gemist heeft, ook al zal hij een volgende portie beleefd afslaan. Ik zal hem vertellen dat ik mama's recept tot op de letter nauwkeurig volg, maar dat de halva toch nooit zo goed lukt als die van haar. Dat zal hem de mond snoeren. We zullen elkaar strak aankijken, de stilte loodzwaar in de lucht. Dan zal hij zich verontschuldigen, zeggen dat hij moe is en graag wil uitrusten, als dat oké is. Ik zal hem naar zijn kamer brengen en de deur langzaam dichtdoen.

Ik zal hem daar achterlaten. In een kamer in mijn huis. Niet ver weg en ook niet te dichtbij. Ik zal hem binnen die vier muren wegstoppen, tussen de haat en de liefde die ik allebei onwillekeurig voel, voor altijd gevangen in een kistje in mijn hart.

Hij is mijn broer.

Hij, een moordenaar.

Namen als suikerklontjes

Een dorp bij de Eufraat, 1945

Toen Pembe werd geboren, was Naze zo verdrietig dat ze alle pijn vergat die ze de afgelopen zesentwintig uur had geleden, en terwijl het bloed nog langs haar benen sijpelde probeerde ze al overeind te komen en weg te lopen. Tenminste, dat zei iedereen – iedereen die op die stormachtige dag bij de bevalling aanwezig was.

Maar hoe graag Naze ook had willen weggaan, ze kon nergens heen. Tot grote verbazing van de vrouwen in de kamer en van haar man Berzo, die op de binnenplaats wachtte, dwong een nieuwe golf weeën haar terug op het bed. Drie minuten later verscheen het hoofdje van een tweede baby. Een bos haar, een rood huidje, helemaal glibberig en gerimpeld. Nóg een meisje, alleen wat kleiner.

Deze keer probeerde Naze niet weg te lopen. Ze slaakte een bijna onhoorbare zucht, verborg haar hoofd in het kussen en draaide zich om naar het open raam, alsof ze in de wind de fluistering van het lot probeerde op te vangen, vloeiend als melk. Als ze heel aandachtig luisterde, dacht ze, hoorde ze misschien een antwoord vanuit de hemelen. Er moest tenslotte een reden zijn, een rechtvaardiging die voor haar weliswaar onbekend, maar voor Allah volledig helder was, waarom hij hun nóg twee dochters had geschonken terwijl ze er al zes hadden, en nog steeds geen enkele zoon.

Dus perste Naze haar lippen op elkaar als een gevouwen zoom, vastbesloten geen woord meer te zeggen tot Allah een volledige en overtuigende verklaring had gegeven voor zijn handelswijze. Zelfs tijdens haar slaap hield ze haar kaken stevig op elkaar geklemd. De daaropvolgende veertig dagen en veertig nachten zei ze geen woord. Niet terwijl ze kikkererwten bereidde in schapenstaartvet, niet terwijl ze haar andere zes dochters in bad deed in een zinken teil, ook niet wanneer ze kaas maakte met wilde knoflook en kruiden, en zelfs niet

wanneer haar man vroeg hoe ze de baby's wilde noemen. Ze bleef zwijgen als het graf, stil als het kerkhof bij de heuvels waar al haar voorouders begraven lagen en waar ook zij ooit te ruste zou worden gelegd.

Het was een ruig, afgelegen Koerdisch dorpje, zonder wegen, zonder stroom, zonder dokter, zonder school. Er drong nauwelijks enig nieuws uit de buitenwereld door in die geïsoleerde streek. De nasleep van de Tweede Wereldoorlog, de atoombom... De dorpelingen hadden daar allemaal niets van meegekregen. En toch waren ze ervan overtuigd dat er vreemde dingen gebeurden in de wereld, dat wil zeggen, voorbij de oevers van de Eufraat. De wereld was nu eenmaal zoals hij was, dus waarom zou je hem willen ontdekken? Alles wat er was geweest en alles wat er ooit zou zijn, was toch al aanwezig in het hier en nu. Mensen waren voorbestemd om op één plek te blijven, net als bomen en keien. Of je moest toevallig een van deze drie zijn: een zwervende mysticus die zijn verleden was kwijtgeraakt, een dwaas die zijn verstand was kwijtgeraakt, of een *majnun** die zijn geliefde was kwijtgeraakt.

Afgezien van derwisjen, excentriekelingen en majnuns was voor de rest van de mensen niets verbazingwekkend en was alles zoals het moest zijn. De dorpsbewoners wisten altijd alles van elkaar. Geheimen waren een luxe die alleen de rijken zich konden veroorloven, en in dit dorp, Mala Çar Bayan, 'Huis van de vier winden', was niemand rijk.

De dorpsoudsten waren drie kleine, sjofel uitzierende mannetjes, die het grootste deel van hun tijd in het enige theehuis zaten te peinzen over de mysteriën van de Goddelijke Wijsheid en de stommiteiten van politici, terwijl ze van hun thee nipten uit glazen zo dun als eierschalen, breekbaar als het leven zelf. Toen ze van Nazes zwijggelofte hoorden, besloten ze haar op te zoeken.

'We komen je waarschuwen dat je op het punt staat heiligschennis te plegen,' zei de eerste man, zo oud dat het lichtste briesje hem omver had kunnen blazen.

'Hoe kun je denken dat Allah de Almachtige zijn plannen aan jou openbaart, terwijl we weten dat Hij alleen met profeten sprak?' vroeg

* *Majnun* - Hopeloos verliefde.

de tweede man, die nog maar een paar tanden in zijn mond had. ‘En daar was beslist geen vrouw bij.’

De derde man zwaaide met zijn handen, stram en knoestig als boomwortels. ‘Allah wil je horen spreken. Anders was je wel als vis geboren.’

Naze luisterde en depte zo nu en dan haar ogen met de punten van haar hoofddoek. Even zag ze zichzelf als een vis – een grote bruine forel in de rivier, de vinnen glinsterend in de zon, de vlekjes omgeven door bleke kringen. Ze kon toen nog niet vermoeden dat haar kinderen en kleinkinderen zich, in verschillende periodes van hun leven, verbonden zouden voelen met allerlei soorten vissen, en dat ook vele toekomstige generaties van haar familie een verwantschap met het onderwaterrijk zouden ervaren.

‘Spreek!’ zei de eerste oude man. ‘Het is tegennatuurlijk voor jouw soort om te zwijgen. Wat tegen de natuur ingaat, gaat tegen de wil van Allah in.’

Naze bleef zwijgen.

Toen de eerbare gasten vertrokken waren, liep ze naar de wieg waarin de tweeling lag te slapen. Het flakkerende schijnsel van het haardvuur kleurde de kamer goudgeel en wierp een zachte, bijna engelachtige gloed op hun babygezichtjes. Haar hart ontdooide. Ze draaide zich naar haar zes dochters, die zich in een rij van groot naar klein naast haar hadden opgesteld, en zei met schorre, holle stem: ‘Ik weet hoe ik ze ga noemen.’

‘Zeg het dan, mama!’ riepen de meisjes, verrukt dat ze haar weer hoorden praten.

Naze schraapte haar keel en zei op verslagen toon: ‘Deze heet Bext en die andere Bese.’

‘Bext en Bese,’ echoden de meisjes in koor.

‘Ja, kinderen.’

Ze smakte met haar lippen alsof de namen een scherpe smaak op haar tong hadden achtergelaten, zoutig en zuur. Bext en Bese in het Koerdisch, Kader en Yeter in het Turks, Lot en Genoeg in elke andere mogelijke taal. Dit zou haar manier zijn om Allah duidelijk te maken dat ze zich weliswaar als een vrome moslima neerlegde bij haar lot, maar dat ze nu toch echt wel genoeg dochters had en dat Hij haar bij haar volgende en zeker ook laatste zwangerschap – ze was tenslotte al

41 jaar en had haar beste tijd gehad – een zoon moest schenken, en niets anders dan een zoon.

Toen hun vader die avond thuiskwam, renden de meisjes naar hem toe om het goede nieuws te vertellen: ‘Papa! Papa! Mama praat weer.’

Berzo was erg verheugd zijn vrouw weer te horen praten, maar zijn gezicht betrok toen hij hoorde welke namen ze voor de baby’s had gekozen. Hij schudde zijn hoofd en zweeg gedurende enkele pijnlijke minuten.

‘Lot en Genoeg,’ mompelde hij ten slotte. ‘Maar je hebt de baby’s niet echt een naam gegeven. Je hebt een smeekbede naar de hemelen gestuurd.’

Naze staaarde naar haar voeten, naar de teen die uit een gat in haar wollen sok stak.

‘Namen die blijk geven van wrokgevoelens zouden de Schepper kunnen ontstemmen,’ vervolgde Berzo. ‘Waarom zouden we Zijn toorn over ons afroepen? Laten we het voor alle zekerheid bij gewone namen houden.’

Vervolgens kondigde hij aan dat hij al alternatieven bedacht had: Pembe en Jamila – Roze en Schoonheid. Namen als suikerklontjes die in je thee oplosten, zoet en meegaand, zonder scherpe kantjes.

Hoewel Berzo’s besluit vastlag, werden de namen die Naze bedacht had niet licht vergeten. Ze bleven in ieders herinnering hangen, als twee flinterdunne vliegers die verstrikt waren geraakt tussen de takken van de familiestamboom. Zo kwam het dat de tweeling voortaan bekendstond onder hun dubbele namen: Pembe Kader en Jamila Yeter – Roze Lot en Genoeg Schoonheid. Wie had kunnen denken dat een van deze namen ooit wereldwijd in alle kranten zou staan?

Kleuren

Een dorp bij de Eufraat, 1953

Als kind was Pembe altijd al dol op honden. Ze vond het prachtig hoe ze mensen in de ziel konden kijken, zelfs door hun gesloten oogleden heen tijdens een diepe slaap. De meeste volwassenen dachten dat honden niet veel begrepen, maar zij wist wel beter. Honden begrepen alles. Ze waren alleen vergevingsgezind.

Er was met name één Anatolische herdershond die ze in haar hart had gesloten. Hangoren, lange snuit, een ruige peper-en-zoutkleurige vacht. Hij was een goeiige lobbes die graag achter vlinders aan joeg, stokken rapporteerde en bijna alles lustte. Hij werd Kitmir genoemd, maar ook Quto of Dodo. Zijn naam veranderde steeds.

Op een dag begon het dier zich ineens vreemd te gedragen, alsof hij was bezeten door een boosaardige djinn. Toen Pembe zijn borst probeerde te aaien, hapte hij grommend naar haar en beet hij in haar hand. Wat zorgen baarde was niet zozeer de ondiepe wond die de hond had veroorzaakt, maar meer zijn karakterverandering. De laatste tijd waren er veel gevallen van hondsdolheid in de streek en de drie dorpsoudsten stonden erop dat Pembe naar een dokter zou gaan, alleen was de dichtstbijzijnde negentig kilometer verderop.

Zo kwam het dat de kleine Pembe samen met haar vader Berzo eerst de *dolmuş** en vervolgens de streekbus naar de grote stad Urfa nam. Weliswaar zag ze er vreselijk tegen op om het een hele dag zonder haar tweelingzus Jamila te moeten stellen, maar ze vond het tegelijkertijd heel fijn dat ze haar vader helemaal voor zichzelf had. Berzo was een stevige, breedgebouwde man met krachtige gelaatstreken en een grote snor, handen als kolenschoppen en grijzend haar bij de slapen.

* *Dolmuş* – Minibus; in het Turks letterlijk: ‘volgepakte bus.’

Er lag een vriendelijke blik in zijn diepliggende bruine ogen en afgezien van de keren dat hij uit zijn slof schoot, had hij een rustig karakter – ook al was hij diepbedroefd dat hij geen zoon had die de familienaam zou kunnen voortzetten. Hoewel hij weinig praatte en nog minder lachte, had hij een beter contact met zijn kinderen dan zijn vrouw. Op hun beurt wedijverden zijn acht dochters met elkaar om zijn genegenheid, zoals kippen zich verdringen om een handvol graan.

Het reizen naar de stad was leuk en opwindend, het wachten in het ziekenhuis was geen van beide. Voor de deur van de dokter stonden drieëntwintig patiënten in de rij te wachten. Pembe wist het aantal precies omdat zij en Jamila, in tegenstelling tot andere achtjarige meisjes uit hun dorp, naar school gingen – een gammel gebouw van één verdieping in een dorpje op drie kwartier loopafstand – en vandaar dat zij konden tellen. Midden in het klaslokaal stond een kachel die meer rook verspreidde dan warmte. Aan de ene kant ervan zaten de jongste kinderen, aan de andere kant de oudste kinderen. Aangezien de ramen zelden geopend werden, was de mufte lucht er om te snijden.

In de jaren voordat ze op school zat had Pembe als vanzelfsprekend aangenomen dat iedereen in de hele wereld Koerdisch sprak. Nu begreep ze dat dat niet het geval was. Sommige mensen kenden geen woord Koerdisch. Hun leraar bijvoorbeeld. Hij was een man met kortgeknipt, dunnend haar en een droevige blik in de ogen, alsof hij heimwee had naar zijn leventje in Istanbul en verontwaardigd was dat hij naar deze verlaten uithoek was gestuurd. Hij ergerde zich als de leerlingen niet verstonden wat hij zei of als ze in het Koerdisch een grapje over hem maakten. Kortgeleden had hij een aantal regels ingevoerd: iedereen die ook maar een woord Koerdisch sprak, moest op één been bij het bord gaan staan, met de rug naar de klas toe. De meeste leerlingen stonden daar dan een paar minuten voordat ze weer mochten gaan zitten op voorwaarde dat ze die vergissing niet nog een keer zouden maken, maar er werd ook weleens iemand vergeten gedurende de dag en die moest dan urenlang in dezelfde houding blijven staan. De tweeling reageerde heel verschillend op deze regel. Terwijl Jamila volledig dichtklapte en weigerde nog iets te zeggen in welke taal dan ook, zette Pembe haar beste beentje voor om uit te blinken in het Turks, vastbesloten zich de taal van haar leraar eigen te maken en daarmee zijn hart te raken.

Intussen zag hun moeder, Naze, er totaal niet het nut van in dat zij zoveel moeite deden om al die onzinnige woorden en getallen te leren, aangezien ze toch allemaal binnen afzienbare tijd zouden gaan trouwen. Haar man stond er echter op dat zijn dochters onderwijs kregen.

‘Elke dag lopen ze dat hele eind heen en terug. Hun schoenzolen slijten ervan,’ momperde Naze. ‘En waarvoor?’

‘Zodat ze de grondwet kunnen lezen,’ zei Berzo.

‘Wat is een grondwet?’ vroeg Naze argwanend.

‘De wet, onnozel mens! Het grote boek! Sommige dingen zijn toegestaan en andere dingen zijn verboden, en als je het verschil niet kent, dan heb je een groot probleem.’

Naze klakte met haar tong, nog steeds niet overtuigd. ‘Wat hebben mijn dochters daaraan bij het vinden van een man?’

‘Wie zal het zeggen? Maar als hun man hen ooit slecht behandelt, hoeven ze dat niet te pikken. Dan kunnen ze met hun kinderen bij hem weggaan.’

‘O ja, waar moeten ze dan naartoe?’

Daar had Berzo nog niet over nagedacht. ‘Ze kunnen natuurlijk altijd terecht in het huis van hun vader.’

‘Ja ja, dus daarom moeten ze elke dag zo’n eind sjouwen en al die dingen leren? Zodat ze kunnen terugkeren naar het huis waar ze geboren zijn?’

‘Vooruit, ga thee voor me halen,’ snauwde Berzo. ‘Jij praat te veel.’

‘Vergeet het maar,’ mompelde Naze terwijl ze naar de keuken liep. ‘Geen van mijn dochters zal ooit bij haar man weggaan. Als ze dat toch waagt, dan geef ik haar een ongenadig pak rammel, ook als ik dan al dood ben. Dan kom ik terug als een geest.’

Dat dreigement, hoe hol en onbesuisd ook, zou een profetie blijken te zijn. Nog lang na haar overlijden zou Naze terugkomen om bij haar dochters te spoken, bij de een vaker dan bij de ander. Per slot van rekening was ze een koppige vrouw. Ze vergat nooit iets. En evenmin vergaf ze ooit iets – in tegenstelling tot honden.

Nu, terwijl ze in het ziekenhuis wachtten, staaarde Pembe met kinderlijke blik naar de mannen en vrouwen die op de gang in de rij stonden. Sommige rookten, sommige aten de platte broden die ze van huis hadden meegenomen, sommige verzorgden hun wonden of

kermden van de pijn. Er hing een doordringende stank – van zweet, ontsmettingsmiddel en hoestsiroop.

Terwijl het meisje elke patiënt aandachtig bestudeerde, groeide haar bewondering voor de dokter die ze nog moest ontmoeten. De man die zoveel verschillende kwalen kon genezen, moest een buitengewoon mens zijn, besloot ze. Een ziener. Een magiër. Een leeftijdloze tovenaars met wonderhanden. Tegen de tijd dat zij aan de beurt waren, brandde ze van nieuwsgierigheid en ze liep popelend achter haar vader aan de spreekkamer in.

Binnen was alles wit. Niet zoals het zeepsop in de fontein wanneer ze hun kleren daar wasten. Niet zoals de sneeuw die zich in een winternacht buiten ophoopte, of als de wei die ze mengden met wilde knoflook om kaas te maken. Zo'n wit had ze nooit eerder gezien – onverzettelijk en onnatuurlijk. Een wit zo kil dat ze er de rillingen van kreeg. De stoelen, de muren, de vloertegels, de onderzoekstafel, zelfs de bakjes en scalpels waren doordrenkt van die non-kleur. Het was nooit bij Pembe opgekomen dat wit zo verontrustend, zo afstandelijk, zo duister zou kunnen zijn.

Wat haar nog meer verbaasde was dat de dokter een vrouw was – maar heel anders dan haar moeder, haar tantes, haar buurvrouwen. Net zoals de kamer gespeend was van kleur, ontbraken bij de dokter hier alle vrouwelijke kenmerken waar Pembe vertrouwd mee was. Onder haar lange doktersjas droeg ze een knielange taupekleurige rok, kousen van de fijnste, zachtste wol en leren laarzen. Haar brilmontuur was zo vierkant dat ze op een knorrige uil leek. Niet dat Pembe ooit een knorrige uil had gezien, maar ze wist zeker dat die er zo uitzag. Wat een verschil tussen deze dokter en de vrouwen die van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat op het land werkten, die rimpels bij hun ogen kregen van het knijpen tegen de zon en die kinderen baarden tot ze genoeg zonen hadden. Dit hier was een vrouw die eraan gewend was dat mensen, ook mannen, aan haar lippen hingen. Zelfs Berzo had zijn pet afgezet en liet zijn schouders hangen in haar bijzijn.

De dokter keurde de vader en zijn dochter nauwelijks een blik waardig. Het was alsof alleen al het feit dat ze bestonden haar vermoeide – en zelfs treurig stemde. Ze waren overduidelijk de laatste mensen die zij zou willen behandelen aan het einde van een zware dag. Ze zei niet veel tegen hen, en liet de verpleegster alle belangrijke vragen stel-